

ÖĞRENCİLERİN SÖZLÜ ANLAMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ*

Özet

Son yıllarda eğitim alanındaki gelişmeler, anlama konusunda önemli değişikliklere neden olmuştur. Öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmeye yönelik araştırmalarda, anlama süreçleri, aşamaları, anlamı yapılandırma, anlama modelleri gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmek için uygulanacak çeşitli anlama modelleri, yöntem ve teknikleri geliştirilmiştir. Böylece anlama öğretiminde eskiden bu yana yaygın olarak kullanılan dolaylı öğretim yaklaşımı terk edilerek doğrudan öğretime başlanmıştır. Bu süreçte öğrencilerin sözlü anlama becerilerini geliştirmek için iki tür anlama modeli uygulanmaktadır. Bunlar süreçsel ve etkileşimsel anlama modelleridir. Süreçsel modeller sözlü anlamamanın zihinsel süreç ve aşamalarından hareket edilerek geliştirilmiştir. Birincisi yapılardan anlama ulaşma modeli, ikincisi ise anlamdan yapıları tahmin etme modelidir. Etkileşimsel modelde ise dinleyici, sözlü metin ve ortam olmak üzere üç bileşenin etkileşimi ele alınmıştır. Günümüzde bu modellere dayanarak sözlü anlama öğretimi yapılmakta, öğrencilere çeşitli anlama teknik ve becerileri öğretilmektedir. Öğrencilerin sözlü anlama becerileri geliştirilerek okuma, okuduğunu anlama, yazma gibi dil becerilerinin, zihinsel ve sosyal becerilerinin gelişimine katkı sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Anlama öğretimi, sözlü anlama modelleri, anlama becerileri*

---

* Ankara Üniversitesi, Türkiye, fgunes@education.ankara.edu.tr

DEVELOPMENT OF ORAL COMPREHENSION SKILLS OF STUDENTS

Abstract

In the recent years, developments in the field of education has led to significant changes in understanding. In the research to improve students' comprehension skills, comprehension processes, stages, meaning configuration, understanding concepts such as models came to the fore. Different methods and techniques have been developed to improve the understanding and comprehension of students in various models. Thus, indirect teaching approach, commonly used in teaching ever since, abandoned and direct teaching approach has been used. In this process, to improve students' oral comprehension skills applied to two types of model understanding. These are meanprocedural and interactional models. Mental processes and stages of processive movement models were developed by an oral understanding. The first model of the structures of reaching understanding, the second model to predict the structures of meaning. In the interactional model, the listener, verbal interaction of three components, including text and media are discussed. Today, these models are made based on the teaching of oral comprehension. Developing students' oral reading and comprehension skills, reading comprehension, language skills such as writing, makes a contribution to the development of cognitive and social skills.

Keywords: *Teaching of comprehension, oral comprehension model, comprehension skills*

GİRİŞ

Eğitim, geleceğimize yapılan en önemli yatırımdır. Geleceğimiz çocuk ve gençlerimizin eğitimine, eğitim ise çağdaş yaklaşım ve modellere bağlıdır. Nitelikli bir eğitim için çoğu ülkede öğrencinin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştiren eğitim yaklaşımlarına ağırlık verilmektedir. Bu beceriler öğrencilerin öğrenme ve kendilerini geliştirmelerine büyük katkı sağlamaktadır. Eğitim sürecinde düşünme, anlama, sorgulama ve sorun çözme becerileri çok önemli olmakta, öğrenilen bilgilerin yorumlanması ve uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan günümüzdeki gelişmeler bireylerin bilgileri aynen almaları ve kabul etmeleri yerine iyi anlamaları, sorgulamaları ve yeni bilgiler üretmelerini gerektirmektedir. Bu durum öğrencilerin anlama becerilerini üst düzeyde geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Dinleme ve okuma yoluyla alınan bilgilerin çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek yeniden anlamlandırılması işlemlerine anlama denilmektedir. Bu süreçte yeni bilgiler bireyin ön bilgileri ışığında incelenmekte, yorumlanmakta, bütünleştirilmekte ve yeniden anlamlandırılmaktadır. Anlama sürecinde bireyin bütün dil ve zihinsel becerileri devreye girmekte, dinleme veya okuma yoluyla alınan bilgiler zihinsel kavramlara çevrilmekte ve bireyin zihninde yapılandırılmaktadır. Bu işlemlerin hızlı ve doğru yapılması, bireyin anlama dil ve zihinsel becerilerini doğrudan geliştirmektedir. Bunun yanında anlama becerileri bütün disiplinlerin öğrenilmesinde anahtar durumunda bulunmakta, bireysel ve sosyal gelişmeye doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren anlama becerilerini geliştirme üzerinde durulmaktadır. Anlama becerileri okul öncesi dönemde dinleme, görsel okuma ve konuşma yoluyla, okul yıllarında ise okuma ve yazma yoluyla aşama aşama geliştirilmektedir.

Anlama becerilerini geliştirme konusu çoğu ülkede eğitimin önemli sorunlarından biri olmaktadır. Öğrencilerin anlama becerilerini yeterince geliştiremedikleri, okuduklarını anlamada sorunlar yaşadıklarına ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Ülkemizde de benzer sorunlar yaşanmaktadır. Ülkemizde anlama sorunu, ilköğretimden üniversiteye kadar bütün düzeylerde hatta lisansüstü eğitimde bile görülmektedir. Örneğin bir üniversitemizin edebiyat bölümünde okuyan 92 öğrenciye deneme türün-

de bir yazı okutulmuş ve ne anladıkları sorulmuştur. Araştırmanın sonuçları oldukça çarpıcıdır. Araştırmaya alınan 92 öğrenciden sadece 4 'ü yazının anlamını doğru açıklamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden 77'si metni anlamadan aynen tekrar etmiş, 11'i de farklı açıklamalar yapmıştır (Güneş, 2007). Diğer taraftan üniversite giriş sınavlarında öğrencilerimizin bazı soruları anlayamadıkları, Türkçe sorularını cevaplarırken sorun yaşadıkları ve bazılarının sıfır aldıkları da bilinmektedir. Bu durum uluslar arası PIRLS ve PISA gibi araştırmalarda da ortaya çıkmaktadır. İlköğretim 4.sınıf (9 yaş) öğrencilerinin okuma ve anlama becerilerini belirlemek amacıyla yapılan PIRLS 2001 araştırmasında Türkiye, 35 katılımcı ülke arasında 28. sırada yer almıştır. Yine 44 ülkenin katıldığı PISA 2003 araştırmasında öğrencilerimizin % 70'i okuma ve anlama becerileri yönüyle OECD ülkelerinin altında yer almıştır. Bu sonuçlar, okul öncesinden üniversiteye kadar her düzeydeki öğrencilerimizin anlama becerilerini geliştirecek bir eğitime ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Anlama becerilerini geliştirme konusu, dil derslerinde de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin sözlü anlama becerilerinin yeterince gelişmemiş olması dil becerilerinin gelişimini etkilemektedir. Bu durum yabancı dil öğretiminde daha da belirginleşmektedir. Çünkü iletişim işlemi bir konuşmacının söylediği sözleri dinleyicinin anlaması için sözlü anlama becerilerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Bu durum genellikle ihmal edilmekte, dil öğretimi derslerinde sözlü anlama becerilerini geliştirme etkinliklerine fazla yer verilmemektedir. Öğrencinin sürekli dinleyerek sözlü anlama becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Oysa sözlü anlama becerileri karmaşık zihinsel işlemleri gerektirdiğinden kendiliğinden ve pasif bir şekilde gelişmemektedir. Tam tersine öğrencinin aktif çabalarıyla, aldığı bilgileri zihninde sürekli işleyerek, çeşitli yöntem ve teknikleri uygulayarak gelişmektedir. Bu duruma Krashen' de dikkat çekmekte, dil öğrenme sürecinin bilinçli ve doğrudan olduğunu, anlama becerilerinin üst düzey dil ve zihin bilgilerine dayalı geliştiğini açıklamaktadır (Rézeau, 2001).

Öğrencilerin sözlü anlama becerilerini geliştirmeye ilişkin araştırma ve çalışmalar incelendiğinde, alanda bu konuyla ilgili çok az araştırmanın olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle sözlü anlama üzerine odaklanan, bu konuya dikkat çeken, derinlemesine inceleyen, yazılı anlama ve öğrenme gibi becerilerin gelişimine katkılarını sergileyen çok az araştırma bu-

lanmaktadır. Mevcut araştırmaların da büyük çoğunluğu İngilizce sözlü anlama becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Örneğin Brown ve Yule (1983), Goss (1982) gibi araştırmacıların sözlü anlama ve dinleme hakkındaki çalışmaları, İngilizce sözlü anlama becerilerini geliştirmeye önemli katkılar sağlamaktadır.

Diğer taraftan dünyamızda uzun yıllar “anlama öğretimi” veya “öğrencinin anlama becerilerini geliştirme” gibi bir eğitim hiç gündeme gelmemiştir. Son yıllara kadar dinleme ve sözlü anlama öğretimi, okullarda ve ders kitaplarında fazla yer almamıştır. Bu beceriler genellikle öğretmenlere bırakılmış, öğrencilerin konuşma etkinlikleriyle birlikte bu becerileri otomatik olarak geliştirecekleri düşünülmüştür. Programlarda ise sözlü anlama becerilerinden sürekli bahsedilmiş ancak nasıl öğretileceği, bu konuda hangi özel çalışmalar ve etkinlikler yapılacağı belirtilmemiştir. Bu duruma Pressley de dikkat çekmekte, öğrencilerin anlama becerilerinin okul sisteminde sürekli olarak değerlendirildiği, ancak anlamanın öğretilmediği, bu anlayışı değiştirmek için kavramsal bir devrimin gerekli olduğunu belirtmekte, anlamanın sistemli olarak öğretilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Pressley,1997).

SÖZLÜ ANLAMA NEDİR?

Anlama kavramını açıklamak için günümüze kadar çeşitli tanım ve açıklamalar yapılmıştır. Bunlar eğitim yaklaşımlarına ve bilim dallarına göre değişmektedir. Örneğin, “Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak; yeni bilgilerle eski bilgileri bir araya getirerek bir sonuca ulaşmak; bir konu hakkında, iletişimin içeriğine ve vericinin dile ilişkin ön bilgilerine dayanarak mesaja bir anlam yüklemek; verici ile alıcının zihinsel şemaları arasında uyum sağlamak” gibi çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. Psikolojiye göre anlama, metindeki veya konuşmadaki yeni bilgilerle bireyin ön bilgilerini bütünleştirme işlemleridir. D.Gaonac’h’a göre anlama, bir bütünleştirme sürecidir. Bu süreçte önceden edinilmiş bilgiler yeni bilgilerle bütünleştirilir ve yeniden yapılandırılır (Ferroukhi, 2009).

Bu tanım ve açıklamalar, sözlü anlamada bireyin ön bilgileriyle yeni bilgileri bütünleştirme ve yeniden anlamlandırma boyutuna dikkat çekmektedir. Bir başka grup açıklamalarda ise sözlü anlamanın etkileşimsel boyutu üzerinde durulmaktadır. Örneğin “Sözlü anlama etkileşimsel bir

anlamadır. Etkileşim, konuşmacı ile dinleyici arasındaki konuşmalar, aktarılan bilgilerle gerçekleşmektedir. Aynı zamanda iletişim işleminin gerçekleştiği ortam sözlü anlamada etkili olmaktadır. Bu üç bileşenin etkileşimine yani dinleyici, sözlü metin ve ortam etkileşimi sözlü anlamının düzeyini belirlemektedir.” gibi ifadeler alanda yer almaktadır. Bu ifadelerden hareketle sözlü anlama, “bireyin konuşmacı, sözlü metin ve ortamla etkileşimi sonunda ön bilgileriyle yeni bilgileri bütünleştirdiği, yeniden anlamlandırıldığı, etkileşimsel bir süreç” olarak açıklanabilir.

Sözlü anlama, iletişim, yazılı anlama öğrenme ve zihinsel becerileri geliştirme sürecinin en önemli ve temel ögesidir. Dinleyici dinleme sürecinde ön bilgileri ve deneyimleri ışığında konuşmacının aktardıklarını inceleyerek, bazılarını alır. Kendi için yararlı gördüğü bilgileri, düşünceleri uygulamak veya değerlendirmek amacıyla seçer. Seçtiği bilgilerle ön bilgilerini birleştirir ve zihninde yapılandırır. Sözlü anlama becerilerini geliştiren öğrenciler konuşmacının aktardığı bilgilere gönüllü katkıda bulunur ve anlamlarını zenginleştirir.

Bu nedenle sözlü anlama becerilerini geliştirmek demek iletişimde ve özellikle ikinci dilde çok sayıda beceriyi geliştirmek demektir. Sözlü anlama becerileri aynı zamanda düşünme, anlama, sorgulama, sınıflama, analiz-sentez yapma gibi zihinsel becerileri geliştirmektedir. Bunlara ek olarak öğrenmeyi sürdürme, bilinçli kararlar verme, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme gibi sosyal ve zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirmeye katkı sağlamaktadır.

Eğitim sürecinde öğrenciler iki tip konuşmayı iyi anlamak durumundadır. Birincisi alıcıya hemen cevap verilmesi gereken etkileşimsel konuşmalar (diyalog, tartışma, bilgi isteme, konuşma vb.) ikincisi ise etkileşimsel olmayan konuşmalar (sunular, tiyatrolar, bilgi sunuları vb.) olmaktadır. Bu süreçte iletişimin ve vericinin amacını belirlemek, ana fikri saptamak, ifade edilen fikirleri keşfetmek ve aralarında ilişkiler kurmak, sözel olmayan ipuçlarını gözlemek (jestler, ifadeler, pozlar vb.), bunların konuşmaya katkılarını saptamak, vericinin konu hakkındaki deneyimini belirlemek, sunulan bilgileri kontrol etmek, düşünceleri sergilemeye yardım eden örnekleri ve ayrıntıları incelemek gerekmektedir.

Bu etkinliklerle geliştirilen sözlü anlama becerileri öğrencinin diğer becerilerini doğrudan etkilemekte ve gelişimine katkı sağlamaktadır (Ferroukhi, 2009).

SÖZLÜ ANLAMA MODELLERİ

Dünyamızda kırktan fazla gelişmiş ülkenin eğitim sisteminde öğrenci merkezli eğitim ve yapılandırıcı eğitim yaklaşımı uygulanmaktadır. Bu yaklaşımda bireyin öğrenme ve zihin becerilerinin geliştirilmesi, etkili ve verimli kullanılması üzerinde önemle durulmakta ve bu amaçla anlama becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmektedir. Bu yaklaşımla birlikte anlama öğretimi ve becerilerini geliştirme konusunda çeşitli modeller geliştirilmiştir. Bunlardan süreçsel ve etkileşimsel anlama modelleri alanda yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu modellerde yazılı sözlü anlamanın nasıl gerçekleştirildiği, hangi işlemlerin yapıldığı, geliştirilecek beceriler ve kullanılacak teknikler ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Aşağıda sözlü anlama becerilerine yönelik modeller açıklanmaktadır.

1.Süreçsel Modeller

Psiko-dilbilimsel araştırmalara göre dinleme sürecinde çeşitli bilgilerin alınması, zihnimizde işlenmesi ve anlamlandırılması iki modelle açıklanmaktadır. Bunlardan sözlü anlama süreçlerini ve aşamalarını içeren modellere süreçsel modeller denilmektedir. Alanda yaygın olarak bilinen ve birbirine zıt aşamalardan oluşan iki süreçsel model bulunmaktadır. Birincisi yapılardan anlama ulaşma modeli, ikincisi ise anlamdan yapıları tahmin etme modelidir.

a. Yapıdan Anlama Ulaşma Modeli (Modèle Sémasiologique)

Sözlü anlama sürecini ayrıntılı olarak açıklayan ilk modeldir. Sözlü anlamanın zihinsel süreç ve aşamalarından hareket edilerek geliştirilmiştir. Bu modele göre sözlü ifadelerin anlamlandırılması “biçimden anlama ulaşma” şeklinde ele alınmaktadır. İşitilen sözleri anlamak için parçadan bütüne doğru gidilmekte, sözlerin biçim-yapılarından hareketle anlamlarına ulaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle kelimenin ses hece gibi yapılarından hareketle anlamı bulunmakta, bunlar birleştirilerek cümlenin ve metnin anlamına ulaşılmaktadır. Bu modele göre sözlü anlama sürecinde zihnimizde birbirini izleyen dört aşamalı işlem yapılmaktadır. Bu işlemlerin

hızlı ve birbiriyle uyumlu şekilde yürütülmesi ile sözlü anlama gerçekleşmektedir. Parçadan bütüne doğru, ses-hece-kelime ve cümle şeklinde ilerleyen bu modelin aşamalar şöyle açıklanmaktadır:

1) Sesleri Tanıma ve Ayırt Etme: Sözlü anlamanın ilk aşamasında konuşulan dildeki sesleri algılama, tanıma ve diğerlerinden ayırt etme işlemleri yapılmaktadır. Dinleyici önce sözlü ifadelerdeki ses zincirini algılamakta, ardından bu zinciri oluşturan sesleri tanımakta ve birbirinden ayırt etmektedir.

2) Kelimeleri Belirleme: İkinci aşamada ses zinciri içindeki kelime ve kelime grupları belirlenmektedir. Yani ses zincirini oluşturan kelime ve cümleler hızlı bir şekilde tek tek belirlenerek birbirinden ayrılmaktadır.

3) Anlamları Bulma ve Yorumlama: Üçüncü aşamada kelime ve kelime gruplarının anlamı belirlenmekte, bu anlamlar yorumlanarak, birleştirilerek cümlenin anlamına ulaşılmaktadır. Bu aşamada metnin küçük yapıları yani kelime ve cümlelerin anlamı yorumlanmaktadır.

4) Anlamları Birleştirme: Son aşamada kelime, kelime grupları ve cümlelerin anlamları birleştirilerek sözlü ifadenin genel anlamına ulaşılmaktadır. Yani metnin büyük yapısının anlamına ulaşılmaktadır.

Sözlü anlama sürecinde yer alan bu işlem ve aşamalar, hızlı ve birbiriyle uyumlu olarak yürütülmekte, alınan bilgiler işlenerek anlamlandırılmaktadır. Bu süreçte seslerin yanlış tanınması veya kelimeleri ayırma işleminin yanlış yapılması, anlama sürecini ve içeriğini etkilemekte, sözlü ifadenin yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır (Gremmo, Holec, 1990, Ferroukhi, 2009, Berdal-Masuy ve Briet, 2010). Bu durum bir örnekle ve aşamalı olarak şöyle açıklanabilir;

1. Aşama: *Sesleri Tanıma* "Ogünelmalıaldı."

2. Aşama: *Kelimeleri Ayırma* "Ogün elmalı aldı."

3. Aşama. *Anlamı Yorumlama* "O gün elmalı aldı"

ya da "O gün elmalı aldı."

Görüldüğü gibi ses zincirinin kelimeler halinde ayrılması işlemi sözlü anlamanın bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu modele göre sözlü ifadelerin anlamlarının hızlı bir şekilde birleştirilmesi, sözlü metinlerin dinleyiciye bütünleştirilmiş anlamlar olarak aktarılmasını sağlamaktadır.

Sözlü anlama sürecinde dinleyicinin rolü tamamen pasif, sözlü metni aktaran kişi de sürekli konuşan değildir. Tam tersine dinleyici metnin an-

lamıyla doğrudan etkileşmekte, sözlü ifadedeki sesleri tanıma, ayırt etme ve kelimeleri belirleme işlemlerini aktif olarak yürütmektedir. Dinleyici bildiği ses-kelime biçimlerini yeniden tanımakta ve onları anlamlarıyla birleştirmekte, yani algıladığı biçimlere anlamlar eklenmektedir. Dinleyici tıpkı bilgisayar gibi çalışmakta; ses zincirini ayrıştırarak kelimeleri belirlemekte, bu kelimelerin anlamını seslerinden, dilbilgisi bilgilerinden hareketle bulmakta ve bu anlamları zihnine yerleştirmektedir. Kısaca sözlü anlama süreci pasif değil dinleyicinin aktif çabalarıyla gerçekleşmektedir.

Vanderwalle ve Verdonck (1999), dinlemenin aralıksız bir süreç olduğunu, düz bir çizgi şeklinde ilerlemediğini, karmaşık işlemler yapıldığını ve bu sürecin dört aşamaya ayrıldığını belirtmektedir. Bu aşamalardan birinin olumsuz gerçekleşmesi diğer aşamaları etkilemekte ve bütün sürecin baştan sona tekrar edilmesini gerektirmektedir.

Bu yönleriyle anlama öğretimine çok uygun olduğunu açıklamaktadır (Vanderwalle ve Verdonck,1999).

b. Anlamdan Yapılara Ulaşma Modeli (Modèle Onomasiologique)

Sözlü anlama sürecini ayrıntılı olarak açıklayan ikinci modeldir. Diğer modele tamamen ters aşamalardan oluşmaktadır. Bu modele göre sözlü ifadelerin anlamlandırılması “*anlamdan biçime ulaşma*” şeklinde ele alınmaktadır. İşitilen sözleri anlamak için bütünden parçaya gidilmekte, kelimenin anlamından hareketle biçim-yapısı tahmin edilmektedir. Bu nedenle sözlü kelimelerin anlamından kelimenin yapısına ulaşma aşamaları üzerinde durulmaktadır.

Bu modele göre sözlü anlama süreci birbirini izleyen dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar şöyle açıklanmaktadır:

1) Anlamı Tahmin Etme: Dinleyici ön bilgi ve deneyimlerinden hareketle sözlü ifadenin anlamı, içeriği ve kullanılacak kelimeler hakkında tahminler oluşturur. Dinleyici tahminlerini iletişim durumuna dayanarak, genel ve özel bilgilerini kullanarak, sözlü ifadelerin gelişine (kime yönelik olduğu, hangi amacı taşıdığı, nerede ve ne zaman olduğu gibi) ve akışına göre yapar. Bu anlam tahminleri farklı düzeylerde yapılır. Tahminler sözlü ifadenin anlamına (sorunun ne olduğu gibi), amacına ve geneline yönelik olabilir. Bu tahminlerde kesinlik olmaz, muğlâk ve esnek olur, bir ifadenin mantık yapısını oluşturan çeşitli anlam birimleriyle sınırlı olabilir. Hatta kelime, kelime grupları, cümle, ifade, söz gibi birimlere dayalı yüzeysel bir

tahmin de olabilir. Bu anlam tahminleri bütün anlamı içerecek şekilde dil-bilimsel kurallara ve beklentilere göre birleştirilir.

2) Kelime-Hece ve Sesleri Tahmin Etme: Bu aşamada dinleyici konuşulan dilin anlam yapılarına ilişkin bilgilerine dayanarak kullanılacak kelimeler hakkında biçimsel tahminler oluşturur. Sözleri simgeleyen ses yapıları (olası ses bölünmeleri, ses düzeyleri, vurguları gibi. Örneğin Fransızca da k.s.t.r sessizlerinden sonra gelen kelimeleri tahmin etme gibi. Ya da söz dizim yapılarından tahmin yapılabilir.

Örneğin Türkçede özne, tümleç yüklem sıralaması gibi.

3) Tahminleri Doğrulama: Sözlü anlama sürecinin üçüncü aşamasında, dinleyici anlam ve kelime tahminlerinin doğrulanma durumlarını izleyerek dener. Bu deneme durumu bire bir ses zincirini ayrıntılı ve doğrusal bir tahminle olmaz. Ancak tahminleri doğrulamaya izin veren, biçimsel -anlamsal beklentileri oluşturan bir ipucu alma şeklinde olabilir. Hatta içerikle sınırlı biçimde bağ kuran, dil bilimsel, anlamsal ve bir dil işareti anlamındaki ipuçlarının alınmasıyla da olabilir.

Örneğin “kedi bir fare yakaladı” ifadesini doğrulamak için şu tahminler yapılır. Bu küçük bir hayvandır ki onu kedi yakaladı, bu sözdizimsel sıralama ilgili özne-tümleç-yüklem gibi durumlardan ipuçları alınmış olmaktadır. Diğer taraftan, sözlü ifadedeki söz kalabalığının çok olması ipucu bulmaya ve doğrulanacak tahminler yapmaya daha fazla avantaj sağlar.

Örneğin sözlü ifadedeki fare kelimesini doğrulamak için kelimenin tamamını değil başlangıç sesini yani «f» sesini duymak, daha sonra gelecek olan «a», «r» ve «e», sesleri için, her bir ses için ipucu olarak kullanılabilir.

4) Anamları Birleştirme: Sürecin son aşamasında doğrulamanın sonuçlarına bağlı olarak anlamlar birleştirilir.

- Eğer 1, 2 ve 3. aşamadaki tahminler uygunsa, önceden tahmin edilen sözlü ifadenin anlamı genel anlamla bütünleştirilir.

- Eğer tahminler çok uygun ve güçlü değilse, dinleyici anlamı daha iyi anlamak, yeniden oluşturmak, farklı ipuçlarını kullanmak, söz kalabalığının getirdiklerinden yararlanmak için topladığı bütün bilgileri depolayarak anlamı yapılandırma işlemi erteler. Bu işlemi baştan başlayarak gözden geçirir. Bu durum kendisine yardım edecektir.

- Eğer tahminler güçsüzse, sonuç alınamadıysa, hemen yeni tahminler oluşturulur. Bu tahminler genellikle toplanan bilgilerden hareketle,

biçimlerden anlama giden süreçler izlenerek ve metnin bir bölümüne ilişkin zihinde kalan bilgilerden yararlanılarak yapılır. Böylece hiç bir bölümün anlamı atlanmadan anlam yapılandırılır.

Görüldüğü gibi bu modelde, dinleyicinin sözlü ifadenin anlamını tahmin etmesine ve bulmasına öncelik verilir. Ardından anlamlara ve biçimlere eşlik etme ve doğrulama gelmektedir. Bu işleyiş, gürültü içinde anlama, farklı aksan kullanımında anlama, bilinmeyen dillerdeki konuşmalarda anlama ya da bazı durumlarda yarım konuşmalar, eksik konuşmaları anlama gibi durumlara katkı sağlar. Diğer taraftan tahminleri doğrulama sürecinde dinleyiciye sözlü ifadelerinin anlamı peş peşe ve aralıksız biçimde aktarılmamaktadır. Tam tersine anlamlar, metinde sunulan bilgilerle dinleyicinin ön bilgilerinin etkileşimiyle oluşturulmaktadır. Bu durum şöyle açıklanmaktadır. Dinleyici bilgilerini metne taşımak yerine anlamak için metinden ihtiyacı olan bilgileri almaktadır yani ipuçlarını araştırma ihtiyacını duymaktadır. Bu durum yabancı dilde sözlü anlamada etkili bir teknik olmakta, dinlemeden önce okunarak alınan bir ifade daha açık ve anlaşılır bulunmaktadır.

Yukarıdaki bilgilere göre dinleyici ön bilgilerine dayanarak bir sözlü ifadenin anlamını farklı biçimlerde tahmin etmektedir. Bunlar:

- İletişim durumuna dayalı sosyo-linguistik bilgiler;
- Verici hakkındaki sosyo-psikolojik bilgiler;
- Yapılan konuşmanın tipi hakkında açıklayıcı bilgiler;
- Kullanılan kodlarla ilgili dilbilimsel bilgiler;
- Konuşulan konu hakkındaki referans bilgileri;
- Vericinin ait olduğu topluluğa ilişkin kültürel bilgiler.

Sonuç olarak bunlar sadece dilbilimsel bilgiler değil, aynı zamanda eğitimle ilgili bilgiler olmaktadır (Gremmo, Holec 1990, Ferroukhi 2009, Berdal-Masuy ve Briet 2010).

2. Etkileşimsel Model

Sözlü anlama sadece biçimlerden anlama ya da anlamlardan biçime yürütülen bilgi işleme süreçleri değil, aynı zamanda etkileşimsel bir yorumlama sürecidir. Bu süreçte dinleyiciler dinledikleri ifadeleri anlamak için dilbilimsel bilgilerini ve önbilgilerini harekete geçirerek kullanırlar (Rost, 2002). Rost'a göre sözlü anlamada dinleyiciler dil bilgilerinden çok

dinleme amacına, konunun düzeyine ve içeriğine uygun süreçleri kullanırlar. Dinleyiciler her söze ve ifadeye dikkat edemezler. Onlar dinleme amacına göre dinlerler ve seçici biçimde hareket ederler. Bir metnin iletişim amacı ve içeriği hakkındaki bilgi durumu dinleyiciye dinleyip dinlememe konusunda karar vermesine ve hangi süreçlere dikkatini yoğunlaştıracağına yardım etmektedir (Gremmo, Holec, 1990, Ferroukhi, 2009, Berdal-Masuy ve Briet 2010).

Bu modele göre sözlü anlama, üç bileşenden oluşan etkileşimsel bir süreçtir. Bunlar dinleyici, sözlü metin ve ortam olmaktadır. Sözlü anlama bu değişkenlerin etkileşime dayalı gerçekleştiğinden üç değişkenin birbiriyle sürekli etkileşim içinde olması gerekmektedir (Güneş, 2007).

Bu bileşenler sadece psiko dilbilimsel süreç için değil, anlama etkinliğinin yararlı yürütülmesi için de gereklidir. Bu varsayımlar anlama sürecinde, anlama öğretiminde ve amaçların belirlenmesinde belirleyici bir rol oynar. Bu ilkeler öğretimde dikkate alınmalıdır.

a. Dinleyici: Anlama sürecinin en önemli bileşeni dinleyicidir. Çünkü birisini dinleyen kişi olmaktadır. Dinleyici anlama sürecinde bütün bildiklerini yani ön bilgilerini uygulamaya koymaktadır. Dinleyicinin ön bilgilerine dayalı olarak geliştirdiği bir zihin yapısı vardır. Bu zihin yapısı dünyaya bakış açısını belirlemektedir. Dinleyici bu bakış açısına göre dinlediği sözlü metinden yeni bilgileri almakta, ön bilgileriyle birleştirmekte ve yeniden anlam vermektedir. Dinleyicinin dil hakkındaki bilgileri ses bilgisi (dilin ses yapısı hakkındaki bilgileri), söz dizimi (cümledeki kelime sırası) ve anlam bilgisi (kelimenin anlamı aralarındaki ilişkiler ve dil bilgisi) ile bunların uygulanmasına ilişkin bilgileri de anlamada belirleyici olmaktadır. Dinleyici etkileşim sürecinde sadece rolü belirlenen kişi değildir. Dinleyici aynı zamanda psikolojik, sosyal ve kültürel özellikleri olan bir bireydir. Bu özellikler dinleyicinin iletişime katılmasını etkilemektedir. Örneğin:

- *Dinleyici yorgun, dikkati düşük veya sıkıntılı ise sözlü anlama işlemleri az etkilidir,*
- *Dinleyici verici ile olumsuz sosyal ilişkilere girmiş ise sözel anlama süreci olumsuz etkilenecektir,*
- *Dinleyici politik tercihlere sahip ise farklı görüşleri iyi dinlemeyecektir,*
- *Yabancı öğrenciler ve dili iyi bilmeyenler etkilenecektir,*

- *Dinleyicinin ön bilgilerinin niteliği ve niceliği anlama sürecini doğrudan etkileyecektir.*

b. Sözlü Metin: Anlama sürecinde önemli rol oynayan bileşenlerden biri de metindir. Metin içeriği ve düşüncelerin iyi düzenlenmesi, konuşmacının anlatım biçimi ve amacı anlamayı kolaylaştırmaktadır. Sözlü metin sözlü ifadelerden oluşmakta ve özel bir konuşma biçiminde sunulmaktadır. Örneğin radyo yayını, yüzyüze iletişim, karşılıklı konuşma, konferans, tiyatro gibi. Bu tür sözlü konuşmaların bazı özellikleri vardır; hazırlıklı konuşma, hazırlıksız konuşma, metne dayalı konuşma, kontrollü konuşma gibi. Bu konuşmalarda dil bilimsel kurallara uyulur ve bunlar belirli bir stil oluşturur. Bu farklı konuşmalar farklı dinlemeleri getirir. Bu süreçte sözlü anlamamanın akışı da değişir. Açık ve geniş alanlarda dinlemede daha az ipucu kullanılır. Çünkü iletişim gürültülü bir ortamda gerçekleşir, sözlü ifade ve mesaj bozulur. Böyle ortamlar sözel olmayan mesajların geçişine uygun değildir. Havaalanında uçağın geciktiğini anons eden bir hostesin ifadesinde ipuçları ve sözel olmayan mesajların geçmesi zordur.

c. Ortam: Dinleyicinin sözlü metinle etkileştiği ve metni anlamaya çalıştığı ortamdır. Bu ortam psikolojik, sosyal ve fizikî ortam olarak ele alınmaktadır. Okuyucunun güdülenmiş olması, metnin okuyucunun ihtiyaçlarına cevap vermesi, okuma zamanı, yeri, araç-gereç gibi öğeler anlama sürecini etkilemektedir (Güneş, 2007 Giasson, 1995).

Bu modele göre anlama, okuyucu, metin ve ortam bileşenlerinin etkileşimiyle gerçekleşmektedir. Bu nedenle her bileşene ayrı özen gösterilmelidir. Ortam dinlemeye uygun hale getirilmeli, metinler dinleyiciye göre seçilmelidir. Bunun için dinleyici, dünya, dil ve metin hakkındaki ön bilgilerini harekete geçirmeli ve bunlar ışığında metindeki anlamı alarak zihninde yapılandırmalıdır. Yapılandırma işlemi, ön bilgilerle yeni bilgilerin karşılaştırılması, önemli olanların seçilmesi, yorumlanması, birleştirilmesi vb. işlemlerini içermektedir. Bu modele göre anlama bu şekilde gerçekleşmektedir.

ANLAMA TEKNİKLERİ

Anlama becerilerini geliştirmek için çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılmaktadır. Bu yöntem ve teknikler çeşitli araştırmalarla belirlenmiştir. Anlama teknikleri dinleyicinin yeni bilgileri ön bilgileriyle birleştirmesini, düzenlemesini, öğrenmesini ve yapılandırmasını kolaylaştırmakta-

dır. Öğrencinin bunları iyi bilmesi ve bilinçli kullanması anlama becerilerini geliştirmesine, metinden gerekli bilgileri almasına ve öğrenmesine yardım etmektedir. Öğrencinin teknikleri bilinçli uygulaması sözlü anlama sürecini kontrol etmesini sağlamaktadır. Alanda çok sayıda anlama teknikleri vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Görselleri inceleme,
- Metinsel ipuçlarını belirleme ve kullanma (metindeki kişiler, yer, zaman, ilişkiler, konuşan kim vb.),
- Mesajı tahmin etme:
  - *Metinsel ipuçları yardımıyla, başlık, resimler vb. tahmin etme (kişilerin ne istediklerini hayal etmek, iletişim amaçlarını belirlemek, ne diyeceklerini düşünmek ve mesajın düzenini tahmin etmek),*
  - *Benzer durumlardaki deneyimlerinden ve bilgilerinden yararlanarak tahmin etme (Önceden trenle seyahat etmişse, gardaki gişe görevlisinin ne diyeceğini daha çabuk ve kolayca tahmin etme),*
- Dinlemek için kesin bir amaç belirleme,
- Anlamı açıklama, not alma,
- Metnin konusunu belirleme,
- Hipotezlerini ve tahminlerini doğrulama,
- Ayrıntılara dikkat ederek bilgilerin kişisel ihtiyaçlarına yönelik olup olmadığını belirleme (gün, konser saati, bilet fiyatı, hava durumu gibi),
- Ana fikri veya temel konuyu bulmak için metnin özüne dikkatini yoğunlaştırma,
- Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşünceleri bulma,
- Öğrenilen bilgileri düzenleme,
- Biri tarafından yapılan yönlendirmeleri uygulama,
- Çıkarım yapma,
- Metnin önemli noktalarını belirleme,
- Dinleme öncesi yapılan tahminleri doğrulama,
- Ön bilgileriyle dinlediği bilgiler arasında bağlar kurma,
- Benzetmelerden yararlanma,

- Sınıflama, sıralama, ilişkilendirme, sorgulama vb.
- Özgün söylenişlerden, kelime oyunlarından ve benzetmelerden zevk alma,
- Bilmeceleri, bulmacaları ve ince oyunları çözümleme,
- Başkalarının heyecanlarını ve deneyimlerini paylaşma,
- Metni özetleme,
- Bilgileri kavram şeması, haritası veya grafiklerle düzenleme,
- Metnin şemasını çıkarma, tamamlama,
- Daha sonra kullanmak üzere notlar alma,
- Bir düşünce veya değerlendirme oluşturma,
- Fikirleri açıklığa kavuşturmak ve bilgileri doğrulama,
- Düşüncelerle olayları birbirinden ayırt etme,
- Ön yargıları ve kalıp yargıları ortaya koyma,
- Bir sorunu çözmesi için başka kişiye yardım etme vb. olmaktadır (Güneş,2007).

Anlama tekniklerinden dört özel teknik hem anlama becerilerini hem de zihinsel becerileri geliştirmeye önemli katkılar sağlamaktadır. Bunlar tahmin etme, sorgulama, özetleme ve anlamı açıklama teknikleridir.

ANLAMA ÖĞRETİMİ

Yapılandırıcı yaklaşımla birlikte Vygotski ve Bruner'in çalışmaları anlama öğretimi konusunda yeni ufuklar açmıştır. *'Anlama öğretimi, anlama becerilerini geliştirme, anlama süreçleri, anlamı yapılandırma, anlama modeli'* gibi yeni kavramlar gündeme gelmiştir.

Anlama sürecinin aşamaları, geliştirilecek beceriler, yöntem ve teknikler çeşitli araştırmalarla saptanmıştır. Bazı deneysel çalışmalarda anlama becerilerini geliştirmede *'tahmin etme, sorgulama, özetleme ve açıklama'* tekniklerinin çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Güneş, 2007- National Reading Panel, 2000).

Yine çeşitli araştırmalarda anlama öğretimi verilen öğrencilerin üst düzeyde başarılı oldukları belirlenmiştir. Okulda geliştirilen anlama becerilerinin sonraki yıllarda da sağlam ve kalıcı olduğu gözlenmiştir. Böylece anlamının bir öğrenme alanı olarak ele alınması ve ilk yıllardan itibaren öğrencilere öğretilmesi gerektiği gündeme gelmiştir.

Yapılandırıcı yaklaşımda öğrenci merkezli eğitim anlayışından hareketle öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmektedir. Metin incelemeleriyle öğrencinin anlamayı dolaylı geliştirmesini beklemek yerine, doğrudan anlama öğretimi yapılmaktadır. Ayrıca öğrencinin düşünme, inceleme, seçim yapma, tahmin etme, sorgulama, çıkarım yapma, sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sebep-sonuç ilişkileri kurma, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirici tekniklere yer verilmektedir. Böylece sözlü ifadenin anlamını araştırmak, keşfetmek ve zihinde yapılandırmak daha kolay olmaktadır.

Yapılandırıcı yaklaşıma göre anlama, bir zihin modeli oluşturma aracıdır. Öğrencinin metindeki bilgileri seçme, düzenleme ve zihinde yapılandırma işlemlerini sürekli yapması, giderek zihninde bir model oluşturmaya getirmektedir. Buna “anlama modeli” denilmektedir. Anlama modeli, çeşitli metinlerle geliştirilmekte, sürekli dinleyerek ve okuyarak zenginleştirilmektedir. Öğrenci anlama modeline göre bir dünya algısı ve bakış açısı oluşturmaktadır. Bu nedenle anlama modelini geliştirmeye önem verilmiştir.

Anlama öğretiminde dolaylı ve doğrudan öğretim modeli olmak üzere iki tür model söz konusudur. Dolaylı öğretim modeli dünyamızda uzun yıllar davranışçı yaklaşım çerçevesinde uygulanmıştır. Bu modelde öğrencilerin anlamaları kelime ve metin çalışmalarıyla dolaylı olarak geliştirilmeye çalışılmıştır. Daha sonraki yıllarda araştırmacılar “Anlama öğrenilir mi? Anlama becerileri öğretilir mi? Anlama becerilerini geliştirmek nasıl bir eğitimi gerektirir?” gibi sorulara cevap aramışlardır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre “Öğrenen kendi anlamasının en önemli aktörüdür. Anlama konusunda kendini eğitebilir ve anlama becerilerini geliştirebilir.” düşüncesi ortaya atılmıştır. Bu düşünceden hareketle yeni çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda anlama becerilerini ve tekniklerini öğretmek için farklı yöntemler keşfedilmiş ve çeşitli öneriler getirilmiştir. Bunlar birleştirilerek “doğrudan öğretim modeli” olarak adlandırılmıştır. Günümüzde öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmek için dolaylı değil doğrudan öğretim yapılmaktadır.

Doğrudan öğretim modeli, öğrencinin anlama becerilerini geliştirmeyi, çeşitli anlama tekniklerini öğretmeyi ve metin yapıları hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bir modeldir. Bu modele göre okuyucular bir metni

anlamak için çeşitli yöntem ve teknikler kullanırlar. Bunlar uygun bir eğitimle geliştirilebilir, değiştirilebilir ve okuyucuya yeni teknikler öğretilir. Bu öğretimin içeriğinde anlama becerileri ve teknikleriyle ilgili açıklayıcı, süreçsel ve koşulsal bilgiler verilir. Doğrudan öğretim modelinde Amerikalı uzmanlar özellikle "*National Reading Panel*" uzmanları tarafından iki yaklaşım belirlenmiştir. Birincisi becerilerin doğrudan öğretimi diğeri ise tekniklerin açıklamalı öğretimidir (Lima, 2003).

1. Becerilerin Doğrudan Öğretimi: Bu yaklaşım anlama becerilerinin öğrencilere doğrudan öğretilmesini içerir. Öğretmen, modelleme, örneklendirme, doğrudan açıklama, öğrenciler arasında iş birlikli öğrenme, farklı anlama becerilerini gösterme gibi etkinliklerle anlama becerilerini öğretir. Öğretilen her becerinin ayrıntılı bir sunumu yapılır, çeşitli örneklerle gösterilir. Öğretmen, öğretilen becerinin işlevini göstermek için kendi düşünme biçiminden yararlanabilir. Öğretimin her aşamasında beceriler çeşitli etkinliklerle uygulanır. Öğrenme sürecinde öğrencilerin pasif değil aktif olmasına dikkat edilir. Öğrencilerin sürece katılımını üst düzeye çıkarılır. Sık sık uygulama yapılır ve hemen dönüt verilir.

2. Tekniklerin Açıklamalı Öğretimi: Bu yaklaşıma göre öğrencinin anlama becerilerini geliştirmek için gerekli olan teknikler ve işlemler açıklanmalıdır. Öğretmen anlama tekniği ve uygulanması hakkında öğrencilere açıklama yapmalı ve gerekli bilgileri sunmalıdır. Bu uygulamanın amacı anlama tekniklerini geliştirmektir. Örneğin metin yardımı ile yeni kelimenin anlamını bulmak, metindeki önemli bilgileri genişletmek, bir olay ya da kişi ile ilgili zihinsel bir görüntü oluşturmak gibi. Anlama tekniklerini açıklamak için çeşitli sorular sorulmaktadır. Bu sorularla anlama tekniklerinin öğrenilmesi, anlama süreçlerinin bilinçli yürütülmesi ve becerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Genellikle "Ne? Niçin? Ne Zaman? ve Nasıl" gibi sorulardan yararlanır. Öğretim sürecinde her tekniğin açıklamalı sunumu yapılır. Bu sunumda şu sorulara dikkat edilir. Bunlar:

- Ne** : Bir teknik verme, bu tekniği açıklama ve tanımlama,
Niçin : Tekniğin önemini açıklama, nasıl yararlanılması gerektiğini belirtme,
Nasıl : Tekniğin nasıl uygulanacağını açıklama, aşamalarını ve süreçlerini gösterme,
Ne zaman : Tekniğin uygulanma koşullarını ve nasıl değerlendirileceğini açıklama.

Öğretmen öğrencilere ipuçları vererek, hatırlatmalar yaparak öğrendikleri teknikleri geliştirmeleri konusunda rehberlik etmelidir. Küçük gruplarla işbirlikli çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu etkinlikler öğrencilerin teknikleri daha iyi öğrenmelerine ve uygulamalarına katkı sağlamaktadır (Lima, 2003).

ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMALAR

Ülkemizde uzun yıllar davranışçı dil öğretimi yapılmıştır. Bu durum Türkçe Öğretim Programlarında ve özellikle 1981 Türkçe Öğretim Programında açıkça görülmektedir. Anılan Programda davranışçı yaklaşımın gereği hedef davranışlar sıralanmış ve öğrencilere bu davranışların öğretilmesi öngörülmüştür. Türkçe öğretimi, anlama, anlatım ve dil bilgisi olarak üç alanda toplanmıştır. Anlama başlığı altında dinleme, izleme, okuma ve anlama tekniğine yer verilmiştir. Ancak öğrencilerin anlama becerilerinin nasıl geliştirileceğine ilişkin yöntem ve tekniklerden bahsedilmemiştir.

Günümüzde 2004 yılından bu yana uygulanan Türkçe (1-8) Öğretim Programında ise yapılandırıcı dil öğretimi temel alınmıştır. Programda yapılandırıcı anlama modellerinden hareketle geliştirilecek sözlü anlama becerileri kazanımlar olarak verilmiştir. Anlama becerilerini geliştirmede yararlanılacak anlama yöntem ve tekniklerine yer verilmiştir. Programda, tahmin etme, sorgulama, özetleme ve anlamı açıklama gibi anlama teknikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Sözlü anlama becerilerini geliştirmek için sıralama, sınıflama, eleştirme, tahmin etme, ilişki kurma, özetleme, analiz-sentez ve değerlendirme gibi etkinliklere geniş yer verilmiştir.

Sözlü anlamanın ilk aşaması olan dildeki sesleri algılama, tanıma ve diğerlerinden ayırt etme işlemlerini kolaylaştırmak için Ses Temelli Cümle Yöntemiyle okuma yazma öğretimine başlanmıştır. Bu yöntemde öğrencilere dildeki sesler çeşitli etkinliklerle öğretilmekte ardından okuma ve yazma işlemlerine geçilmektedir. Öğrenci sesli ve sessiz harfleri belirli bir sıraya göre öğrenmekte, böylece sözlü ifadelerdeki ses zincirini daha kolay algılamaktadır. Ardından bu zinciri oluşturan kelimeleri birbirinden ayırt etmekte ve anlamlarını birleştirmektedir. Bu yöntemle sözlü anlama becerilerini daha kolay geliştirmektedir. Öğrencilerimizin sözlü anlama becerilerini geliştirmede başta öğretmenlerimiz olmak üzere eğitim alanındaki herkese büyük görevler düşmektedir. Dileğimiz sözlü anlama becerilerini geliştirmiş, düşünen, anlayan, sorgulayan, sorun çözen ve geleceğine yön veren bireylerin yetiştirilmesidir.

KAYNAKÇA

- BERDAL-MASUY, Françoise ve BRIET, Geneviève. (2010). Stratégies pour une écoute efficace Institut des Langues vivantes, *Le français de demain: enjeux éducatifs et professionnels*, Colloque international 28-30 octobre 2010 Sofia.
- CARETTE, E. (2001). *Mieux apprendre à comprendre l'oral en langue étrangère, Le Français dans le Monde. Recherches et Applications*, Janvier, Paris : CLE International.
- COLIN. Crahay,M.(1999). *Psychologie de l'éducation*, Paris : Editions PUF.
- CORNAIRE, E. (1998). *La compréhension orale*, Paris : CLE International.
- DEHAENE-LAMBERTZ G., OOIJEN B. Van (2002). *Le langage dans les premières années de la vie, nouvelles perspectives, laboratoire de sciences cognitives et psycholinguistique*, Paris, Médecine & enfance septembre 2002.
- FERROUKHİ, Karima. (2009). La compréhension orale et les stratégies d'écoute des élèves apprenant le français en 2ème année moyenne en Algérie, *SynergiesAlgérie* n° 4, 2009 pp. 273-280.
- GAONAC'H, D. (1990). *Théories d'apprentissage et acquisition d'une langue étrangère*. Paris: Hatier, CREDIF.
- GREMMO, M.-J.,HOLEC, H. (1990). La compréhension orale: un processus et un Comportement, *Le Français dans le Monde. Recherches et Applications*. N° spécial, Février – Mars. Paris: Hachette.
- GUICHON, Nicolas.(2003). Compréhension de l'oral et apprentissage médiatisé, l'exemple de Virtual Cabinet, *Les Cahiers de l'APLIUT*, Université Lyon II, Vol. XXII, N°3, Octobre 2003
- GÜNES, Firdevs.(2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel Yayınları: Ankara.
- KIRADY, G.(2000). *La maternelle, école de la parole*, CRDP Pays de la Loire.
- LEMIRE, Gilles (2005). Fondements théoriques 1 Assises constructiviste, socio-constructiviste et cognitiviste, Université Laval, <http://www.cours.fse.ulaval.ca/fr>

- LHOTE, E. (1995). *Enseigner l'oral en interaction. Percevoir, écouter, comprendre*. Hachette: Paris.
- RÉZEAU, Joseph (2001). *Médiatisation et médiation pédagogique dans un environnement multimédia*, Université Victor Segalen Bordeaux 2, France.
- ROST, M. (2002). *Teaching and researching listening*. Longman (Traduit) London.
- SOUSSE, A., MARTIN, D. (1999). *Comprendre l'oral n'est pas si facile*, Neuchâtel: IRDP.
- TARDIF, Jacques. (1997). *Pour un enseignement stratégique*. Montréal: Editions Logiques.
- VANDER WALLE, M. et A. VERDONCK. (1999). *Apprends à apprendre les langues*. Louvain-la-Neuve: Van In.